

Tahdissa, mars!

DDR:n hallitus päätti jo tämän vuoden myöhäiskeväällä antaa potkut 550 professorille, jotka olivat opettaneet yliopistoissa marxismi-leninismia. On itsestään selvää että uudessa uljaassa Saksassa heille ei ole käyttöä.

Mutta mitä heille olisi tehtävä erottamisen jälkeen? Eikö heidän kurinalaisuuttaan voitaisi hyödyntää, Peilaaja ihmettelee.

Jospa uuden Saksan yhteiskuntatieteilijöiden lisätarve kiintöitäisiin? Tietty määrä positivistista, tietty määrä kulturalisteja ja loput fenomenologeja. Tulevat positivistit koulutettaisiin USA:ssa, kulturalistit Isossa Britanniassa ja fenomenologit tietenkin Suomessa. Ja tehokkaasti. Sivulle vilkuileminen kielletty. Tahdissa, mars!

Sarjamme ihmistieteiden peruskysymyksistä jatkuu

Tekoälyyn ja sen sellaiseen erikoistunut filosofi Sara Heinämaa kertoili laajasti näkemyksiään Vihreä lanka -lehdessä (30/90). Peilaaja innostui.

"Subjektiviisuudesta on vaikea rakentaa teoriaa, Heinämaa sanoi. Itse hän haluaisi tehdä tutkimusta siitä mikä henkilökohtaisen kokemuksen suhde on totuuteen ja objektiivisuuteen."

Peilaaja on päättänyt elää vanhaksi, jotta hän varmasti saa lukeakseen tuon tutkimuksen, kestää sen tekemisen miten kauan tahansa.

Mitenkähän olisi lisäpykälä?

Turun Journalismin päivillä elokuussa kunnostautui mm. ulkomaankauppaministeri Pertti Salolainen. Molatessaan toimittajia yleensä hän pelasti kunnialliselle puolelle luottotoimittajat. He eivät koskaan kirjoita sitä mitä ovat poliitkolta luottamuksellisesti kuulleet, mutta he kirjoittavat aina sen mitä poliitikko toivoo, vieläpä

juuri toivotussa muodossa.

Paikalla olleen Peilaajan agentin mieleen tulivat toimittajien työehtosopimukset, joiden mukaan journalisteilla ei ole enempää oikeutta kuin velvollisuutta tehdä kaupallista tekstimainontaa. Mitenkähän olisi lisäpykälä, jossa otettaisiin kanta luottotoimittajana toimimiseen?

Palkintokilpailu lukijoille

Realismi ei tunnetusti ole tämän hetken yhteiskuntatieteissä suuressa arvossa. On kuitenkin viimeisiä vihantaja, jääräpäitä jotka haluavat edustaa tätä suuntausta.

Jääristä jäärin tuntuu olevan Erik Olin Wright, joka Tiede & Edistys -lehdessä 1/90 selosti analyttiseksi marxismiksi kutsumaansa tutkimusohjelmaa. Tuo opisuunta hylkää "naiivin empirismin, jonka mukaan voimme havainnoida maailmaa ilman teorioihin jo ruumiillistuneita käsitteitä". Hän jatkaa: "Mutta analyttiset marxistit hylkäävät myös sen antirealistisen kannan, jonka mukaan havaintomme ovat kokonaisuudessaan niiden ajattelukategorioiden tai diskurssien konstituioimia, joita käytämme maailmaa kuvatessamme. Tieteelliset teoriat yrittävät luoda selityksiä, jotka perustuvat todellisiin, teorioista riippumatta olemassaoleviin mekanismeihin ---".

Mitä ihmeen hylkäämistä antirealistisessa kannassa on, ihmettelee tiedotustutkimusta seuraava Peilaaja. Niinpä hän julistaa lukijoille palkintokilpailun: kuka osoittaa nasevimmin ja lyhimmin antirealistisen kannan oikeaksi? Peilaaja lupaa lähettää kolme parasta vastausta Wrightille.

Journalismi ja erimittaiset jalat

Lehtemme lukijoiden vanha tuttu Matti Wiberg eritteli joskus kevätpuolella Sanomalehtimiehessä sitä tapaa, jolla journalistit käsittelevät Tom Moringin väitöskirjaa. He löysivät siitä Wibergin mukaan paljon sellaista muka empiirisesti oikeaksi osoitettua, jota siinä ei ainakaan empiirisessä muodossa ollut. Wiberg esitti sen vahvan epäilyksen, että toimittajat eivät olleet lukeneet koko kirjaa.

Peilaajalla on takataskussaan toinenkin esimerkki: Matti A. Miettisen lääketieteellinen väitöskirja uskonnollisista ihmeperantumisista. Peilaaja, parantumaton tosikko, on kahlannut läpi melkoisen lehtileikemäärän ja havainnut, että vasta useita viikkoja väitöstilaisuuden jälkeen ilmaantuivat ensimmäiset jutut, joista voidaan päätellä kirjoittajan tutustuneen itse opukseen.

Normaali(journalismi)ja oli 'todeta' Miettisen osoittaneen tai väittäneen, että uskonnollisia ihmeperantu-

misia ei tapahdu, ts. ei voi tapahtua. Mitään tällaista hän ei tietenkään osoittanut tai väittänyt, vaan hän sulki moist lähinnä metafysiset kysymykset selkeästi tehtävänasettelustaan pois.

Sen sijaan Miettinen katsoi osoittaneensa – lähinnä tutustumalla potilaskertomuksiin, mihin hän oli saanut asianomaisilta valtakirjan – että jokainen hänen laajaan aineistoonsa osunut oletettu ihmeperantuminen onkin selitettävissä ns. luonnollisesti. Oletetaan että NN uskoi lyhyemmän jalkansa kasvaneen parannuskokouksessa pitemmän mittaiseksi. Ei kuitenkaan löytynyt näyttöä siitä, että NN:n toinen jalka olisi koskaan ollutkaan toista lyhyempi; asianomaisen kuvitelma on eri asia kuin materiaallinen totuus. Tai jos näyttöä jalkojen merkitsevistä erimittaisuudesta oli, erimittaisuus jatkui myös koctun parantumisen jälkeen.

Peilaaja suosittelee täydennyskoulutusta toimittajalle, joka ei ehkä ymmärrä eroa ihmeperantumisten periaatteellisen mahdollisuuden tai mahdollottomuuden sekä Miettisen rajallisen empirian välillä.

Neue Übermensch?

Dubrovnikin viimekeväässä journalismin tutkimuksen seminaarissa kävi ilmi mm., minkälaista on symbolien taistelu kapitalistisiksi muuttuvissa entisissä ns. reaalisocialismin maissa, nimenomaan niiden journalismissa.

Esimerkki on Bulgariasta. Sikäläisen oppositiolehdessä – kohta kai hallitsevan – nimeltä Demokratsia avustaja, päätoiminen sosiologi Valentina Stoeva kertoi mm., miten käyttökeltvottomiksi eräät vanhat symbolit ä la rauha, solidaarisuus ja sosialismi ovat menneet.

Mutta uusia symboleja on löydetty. Etenkin oppositiojournalismi ihannoii nyt Ruotsin, Sveitsin ja Suomen järjestelmiä ja niiden kansoja, joiden uskotaan olevan hyvin rehellisiä, hyvätapaisia ja vapautta rakastavia. Übermensch? No, ei kukaan sitä sanaa käyttänyt.

Jostakin syystä tämä symboliksi pääseminen ei tuntunut paikalla olevia ruotsalaisia ja suomalaisia erityisesti imartelevan; sveitsiläisiä ei seminaarissa ollut. Ehkäpä pohjoismaissa pitäisi lukea enemmän symbolien muodostuksen teoriaa, jotta symbolien ja konkreettisen todellisuuden ero tulisi selemmäksi.

Arthur Miller, antiamerikkalainen

Näytelmäkirjailija Arthur Miller on julkaissut 800-sivuisen mutta kiehtovan muistelmajärkäleensä Ajan uurteita. Siinä tämä väitetyn antiamerikkalaisuutensa vuoksi vaikeuksiin joutunut veteraani kertoo mm., minkälaista oli yrittää saada Hollywoodissa läpi aihetta josta myöhemmin syntyi Näköala sillalta, kuvaus New Yorkin sa-

tamaoloista.

Ajateltu tuottaja halusi käsikirjoitukseen pikku muutoksen: filmin pahojen miesten, ay-liikkeen konnien ja heidän gangsterisuojeilijoidensa piti olla kommunisteja. Miller vetosi siihen että Brooklynin satamassa josta oli kysymys ei kommunisteilla ollut mitään vaikutusvaltaa, heitä ei itse asiassa juuri ollutkaan.

Miller siis kieltäytyi muutoksesta. Elokuva ei tuolloin tehty.

Tosi antiamerikkalainen mies.

Arthur Miller, amerikkalainen

Miller oli ja varmaan on yhä myös hyvin amerikkalainen. Hän kuvaa vuosiaan Kansainvälisen PEN-klubin puheenjohtajana, missä roolissa hän hieman tutustui myös kansainväliseen viestintäpolitiikkaan. Kas näin:

"... UNESCO kahdeksankymmenluvulla julkisti uuden 'lehdistöperuskirjan', jonka mukaan hallituksia ei voitu arvostella ja paha verta herättävät lehtimiehet saattoivat menettää 'toimilupansa'."

Valvokaa, derridologit!

Kirjailija Kari Aronpurolla ei tietävästi ole tiedotusoppiin muuta yhteyttä kuin luokkatoveruus Veikko Pietilän kanssa. Mutta siitä huolimatta tai juuri siksi hän 50-vuotishaastattelussaan Helsingin Sanomissa (30.6.90) otti nasevan kannan ongelmaan, jota voitaisiin pitää muun ohessa tiedotusopin yhtenä peruskysymyksenä:

"Esimerkiksi Derrida ajattelee, että tekstien ulkopuolella ei ole mitään. Deleuzen mielestä jotain voi olla. Minusta Deleuzen ajatus on kiinnostavampi."

Peilaajan tajunnassa herää täysin epä-ellei antiderridalainen kysymys: tulkitseeko Aronpuro Derridaa "oikein"? Sitä kaikki Suomen monilukuiset derridologit mieltikööt pimenevien syysiltojen ratoksi. Jos tulkinta on "väärä", älkää vaietko.

Miesten tiede, miesten valta

Juhannus ei luontevasti yhdisty akateemisuuteen, mutta yhteys on luotavissa. Sen osoitti Ullamajja Kivikuru väittelemällä tohtoriksi juhannuksen aatonaattona ja järjestämällä karonkkansa purjehduksen muodossa. Muistorikkaalla J.L. Runebergillä juhlinut joukko muistutti Juhana Watt Vainion kuvaamaa tilannetta: tohtoreita, maistereita melkein jokainen.

Ja akateemisia olivat puheetkin Pieni kannella kokoontunut ryhmä otti itselleen tehtävän: on osattava kaivaa muistista esiin jokaisen tiedotusoppiin kirjatun suomalaisen väittelijän nimi. Ja onnistuihan se: 12 tampere-

laista ja viisi helsinkiläistä, yhteensä 17. Naisia on yksi: Ullamaija.

Ryhmä otti vapauden myös ennustella seuraavia väitelijöitä. Jos se ei aivan erehdy, naisten osuus on kasvamassa.

Nenäkö mutta hyvää tarkoittava neuvo

Suomalaisen tiedotustutkimuksen ja tieteen sosiologian välillä on eksplisiittejä yhteyksiä: eräät tiedotustutkijat kirjoittelevat myös tieteen luonteesta sitä terveesti arkipäiväistään.

Peilaaajalle ei ole aihetta sanoa näistä tutkijoista pahaa sanaa. Sen sijaan hän antaa heille nenäkkään mutta hyvää tarkoittavan neuvon: toivottavasti he jatkossa välttävät ns. Edinburghin koulukunnan tiedon sosiologian "vahvan ohjelman" dilemman.

Iikka Niiniluoto toteaa kirjassaan *Maailma, minä ja kulttuuri*, että tuo "vahva ohjelma" on tuottanut kiinnostavia case study -tyyppisiä tutkimuksia tieteellisen tutkimustyön historiasta erilaisissa sosiaalisissa ympäristöissä. Hän jatkaa: "Relativismille tyyppillisenä paradoksina näissä sosiologisissa tutkimuksissa oletetaan kuitenkin oman työn osalta päteväksi jonkinlainen naiivi realismi: tarkoituksena on paljastaa tieteen avulla objektiivinen, ei-relatiivinen totuus tiedemiestä, heidän työstään ja uskomuksistaan!"

Selitykset ja elämykset

Pohjoissuomalaisen lyriikkakilpailun Halla & Yö voitti nuori oululainen toimittaja Niina Hakalahti. Hän myös opiskelee kirjallisuutta, latinaa sekä aate- ja oppihistoriaa, mutta ei erityisesti arvosta opiskelua. "Niina ei halua selityksiä vaan elämyksiä", kirjoitti häntä Kalevaan (7.7.90) haastatellut kollega.

Eikö selityksen löytäminen johonkin ongelmaan voisi olla elämys?

Sanojen alkuperäinen mahti

Keskikesän Kaukametsä-seminaarissa Kajaanissa oli yksi pääpuhujista Aulis Aarnio, oikeustieteilijä ja yleinen yhteiskunnallinen pohdiskelija, mikä määre on Peilaaajan kielessä varauksettoman myönteinen. Hän puhui mm. tiedotusvälineiden tarjonnasta, joka "muodostaa ikäänkuin peiton todellisuuden päälle ja pian todellisuus alkaa todella näyttää sellaiselta kuin tiedonvälitys sen meille kuvaa".

Tämä väite ei Peilaaajaa innosta, koska siinä vilahtaa muutenkin jälleen päätään nostanut lääkeruiskemalli.

Mutta Aarnio sanoi muutakin. Umberto Ecoon viita-

ten hän suositteli semioottista sissisotaa, tulkinallista aktiivisuutta, sanojen alkuperäisen mahdin tavoittelua niin että niillä "voidaan taas tehdä ja aikaansaada jotain".

Peilaaaja ei ole varma siitä onko kerran jo haalistuneiden sanojen alkuperäinen mahti palautettavissa, mutta ajatus on kiintoisa. Toinen mahdollisuus siis olisi kielen uudistaminen. Yrittää sopii. Ja pitää.

Jommin kummin

Elääköhän Peilaaaja aivan poikkeuksellisissa sosiaalisissa ympäristöissä? Vai turkulaiset elokuvatutkijat Veijo Hietala ja Ari Honka-Hallila hermeettisesti suljetussa norsunluutorissa? Jommin kummin.

Hietala ja Honka-Hallila ovat tutkineet Budapestissä pidettyä symposiumia varten Romanian vallankumousta koskevaa uutisjournalismia ja julkaisseet tuotoksensa myös Helsingin Sanomissa (10.7.90). Heidän mukaansa uutiset "tekotuotteina" konstruoitin niin, että "kukaan ei asettanut kyseenalaiseksi Ceaucescujen oikeudenkäyntiä, kuolemantuomiota eikä teloitusta — ellei epäilyksi lasketa pääministeri Harri Holkerin kieltäytymistä lausunnon antamisesta epävarmojen tietojen pohjalta".

Oikeudenkäynti, kuolemantuomio ja teloitus tv-uutisissa useaan kertaan pyöritettyinä olivat virikkeitä, joiden pohjalta Peilaaaja kävi lukuisia yksityiskeskusteluja. Niiden hallitseva teema oli teloituksen oikeutus.

Mikähän on Hietalan ja Honka-Hallilan metodologia? Mikä heidän tieto-oppinsa? Mistä he ovat saaneet haltuunsa lopullisen totuuden? Vai onko kyseessä totuuden illuusio, jota he pitävät yllä ja vieläpä aika näppärästi, vaikka kokenutta Peilaaajaa he eivät pystykään hämäämään?

Romukopat romukoppaan

Tuntemattomasta sotilaasta väitöskirjaa tekevä tutkija Tapani Laine toteaa Aamulehden (12.7.90) mukaan, että "perinteinen kuva Väinö Linnasta joutaa romukoppaan". Tuntemattomassa sotilaassa on fuugan rakennetta "matemaattisen täsmällisesti" noudattava rakenne paljon sen realistista ainesta tärkeämpää.

Odotamaan jäädään. Peilaaaja muistuttaa kuitenkin seuraavasta keksimästään viisaudesta: Jokainen tutkija, joka kuvittelee pystyvänsä kumoamaan enemmän kuin oman olutmukinsa, on todennäköisesti väärässä.

Edistys taantuu

Nyt kun James Dean ja sosialismi ovat kuolleet, ymmärrämme, että maailmanhistoria sisältää aitoja menetyksiä. Kohta loppuvat myös Kustannusliike Progressin oi-

vat käännökset, joista nostalgiseksi esimerkiksi seuraava katkelma Konstantin Simonovin teoksesta *Sotilaiksi ei synnytä*:

– Se on sitten eri asia, sanoi Serpilin. – Arvelin hänen iskevän silmää jokaiselle hameniekalle. Häneltä voi odottaa sellaista. Minulla on ollut tilaisuus vakuuttua siitä, että hän on akkimus.”

Kesän paradoksi

Kuluneen kesän mediakeskustelun huippua on ainakin Peilaajan maun mukaan edustanut Hannu Raittilan Aamulehden radio- ja tv-sivulla julkaisema sarja radion luonteesta ja mahdollisuuksista. Radiohan alkoi Suomessa kansansivistyksellisenä eikä ole vielääkään – vaikka ajat ovat muuttuneet ja homogeenisen yleisön ajatus käynyt mahdottomaksi – löytänyt piileviä keinovarojaan.

Raittila on varmaan oikeassa eikä asiaa muuta se, että itse hän on valistaja tyypillisimmillään: tietää mikä on radion olemus ja mitkä sen keinovarat sekä kertoo nuo asiat tietämättömille. Paradoksi siis.

Missä nerokkuus piilee?

Suomen Kuvalehdessä puolestaan käytiin kesän piristykseksi tieteenfilosofista ja maailmankatsomuksellista keskustelua. Numerossa 31/90 palautettiin mieliin maailmankuulun ydinfysiikan Niels Bohrin lausuma ”On väärin ajatella, että fysiikan tehtävä on saada selville millainen luonto on. Fysiikka käsittelee vain sitä, mitä voimme sanoa luonnosta.”

Peilaaja, junti kun on, ei ymmärrä tämän lausuman nerokkuutta. Eikö ole jo erittäin paljon, jos jossakin suhteellisessa mielessä kyetään sopimaan siitä, mitä voimme sanoa luonnosta? Tai yhteiskunnasta, lisäksi yhteiskuntatieteiden Bohr.

Tuo alkuperäinen Bohr ei muuten luopunut tutkimustyöstään sen jälkeenkään, kun hän luopui tavoittelemasta tietoa siitä millainen luonto on.

Johdatusta korkeakoulupedagogiikkaan

Ilkka Kahmaa on tarpeen muistella myös tällä palstalla, esim. siten kun on tehnyt hänen ex-opiskelijansa ja nykyinen palkittu kirjailija Olli Jalonen Tampereen yliopiston Alumni-lehdessä (1/90):

”Kahman luennoilla oli kyllä eloa. Hänellä oli esimerkiksi tapana heittää opiskelijoita liidulla päähän, jos oppi ei tuntunut menevän päähän.”

Jyrki Jyrkiäinen, lehtori, Tampereen yliopisto
 Vesa Kallionpää, YTK, Helsinki
 Hannu Karisto, YTK, Helsinki
 Uolevi Kiviranta, YTM, Apu-lehden toimittaja
 Tarmo Malmberg, dos., YTT, HuK, assistentti, Tampereen yliopisto
 Jorma Mäntylä, yliassistentti, Tampereen yliopisto
 Sami Nojonen, yht.yo., Lahti
 Pertti Näränen, yht.yo., Tampere
 Jyrki Pietilä, YTL, viestintäkouluttaja, Tampere
 Veikko Pietilä, apul. professori, Tampereen yliopisto
 Seija Ridell, FK, toimittaja, Helsinki
 Pertti Suhonen, apul. professori, Tampereen yliopisto
 Erkki Teikari, YTT, dos., päätoimittaja, Pori
 Juha Varto, FT, vt.apul.prof. filosofia, Tampereen yliopisto